

Uppdrag att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor

Försäkringskassan har av regeringen fått uppdraget att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. Uppföljningen har gjorts utifrån ett urval av de indikatorer som Försäkringskassan genom ett tidigare uppdrag identifierat i samarbete med Ungdomsstyrelsen. Försäkringskassan ska också redovisa om myndigheten genomfört några särskilda åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Uppdraget ska genomföras under 2009 och 2010. Redovisningen ska tillställas både Ungdomsstyrelsen och Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

I promemorian redovisas utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor på två områden, ungdomars ersatta ohälsa och unga föräldrars ekonomiska situation. Dessutom redovisas åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor.

De indikatorer som redovisas är:

- Antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning i åldersgrupper
- Antalet individer per tusen med sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper
- Antalet individer per tusen med nybeviljad sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper
- Andel med låg ekonomisk standard och medianen av ekonomisk standard i åldersgrupper
- Andel med låg ekonomisk standard och medianen av ekonomisk standard bland 20-29 åringar födda utomland och i Sverige efter hushållstyp
- Disponibel inkomst per konsumtionsenhet och den ekonomiska familjepolitikens betydelse för 20-29 åringar uppdelade efter olika hushållstyper

1. Antal individer med sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning

Indikatorn ersättning för nedsatt arbetsförmåga belyser hur stor andel av befolkningen som någon gång under året haft sjukpenning eller uppburit sjuk- och aktivitetsersättning. Den visar också hur stor andel som beviljats sjuk- och aktivitetsersättning.

Försäkrade med anställning som har tillfälligt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom längre än 14 dagar har rätt till sjukpenning (de första 14 dagarna betalas sjuklön av arbetsgivaren). För vissa andra individer t ex arbetslösa eller egen företagare med tillfälligt nedsatt arbetsförmåga kan ersättning från Försäkringskassan betalas ut tidigare.

Personer mellan 19 och 29 år kan beviljas aktivitetsersättning om arbetsförmågan bedöms vara nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska arbetsförmågan i alla arbeten på hela arbetsmarknaden. Aktivitetsersättningen är alltid tidsbegränsad och kan ges för mellan ett och tre år i taget. Rätt till aktivitetsersättning har också en person som på grund av sin funktionsnedsättning inte har avslutat sin utbildning grundskole- eller gymnasienivå från och med det juli månad han eller hon fyller 19 år. Någon prövning av arbetsförmågan görs inte i dessa fall.

Personer mellan 30 och 64 år kan beviljas sjukersättning om arbetsförmågan bedöms vara stadigvarande nedsatt på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska arbetsförmågan med minst en fjärdedel i alla arbeten på hela arbetsmarknaden. Sjukersättning beviljas tills vidare. Den 1 juli 2008 togs möjligheten bort att bevilja en tidsbegränsad sjukersättning.

Antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning har generellt minskat sedan 2008 (Tabell 1.4) framförallt i åldersgruppen 30-64 år. För åldersgruppen 16-19 år har en liten ökning istället skett. Det är kvinnorna som står för ökningen bland männen i samma åldergrupp är indikatorn oförändrad. Minskningen av antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning är störst bland kvinnor i åldrarna 25-29 och 30-64 år (Tabell 1.5). Men även för männen har det skett en minskning framförallt i åldern 30-64 år (Tabell 1.6).

Antalet individer per tusen försäkrade med sjuk- och aktivitetsersättning är i stort sett oförändrad sedan 2008. För kvinnor och män i åldern 30-64 år har andelen minskat och för både kvinnor och män i åldern 16-19 år har andelen ökat något (Tabell 1.8 och 1.9).

Antalet individer per tusen försäkrade som nybeviljas sjuk- och aktivitetsersättning har sjunkit för alla utom åldergruppen 16-19 år sedan 2008 (Tabell 1.10). Ökningen i åldern 16-19 år utgörs av både män och kvinnor. Minskning sedan 2008 har framförallt skett för kvinnor i åldern 30-64 år (Tabell 1.11) och för män i åldern 30-64 år (Tabell 1.12). Antalet individer per tusen försäkrade med nybeviljad sjuk- och aktivitetsersättning har minskat för samtliga i förhållande till början av 2000-talet förutom för grupperna 16-19 år och 20-24 år där andelen ökat något (Tabell 1.10).

Tabell 1.1 Antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning och/eller sjuk- och aktivitetsersättning 2009. Alla.

	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
Med sjukpenning	3	37	66	98	80
Med SA	6	22	22	110	83
Nybeviljade SA	7	3	2	4	4

Tabell 1.2 Antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning och/eller sjuk- och aktivitetsersättning 2009. Kvinnor.

	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
Med sjukpenning	3	43	91	121	100
Med SA	5	21	23	134	101
Nybeviljade SA	6	3	2	4	4

Tabell 1.3 Antalet individer per tusen försäkrade med sjukpenning och/eller sjuk- och aktivitetsersättning 2009. Män.

	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
Med sjukpenning	3	30	42	76	61
Med SA	6	23	21	86	66
Nybeviljade SA	8	3	2	3	3

Tabell 1.4 Antal individer per tusen med sjukpenning i åldersgrupper 1995-2009. Alla.

	Samtliga				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	5	68	120	149	128
1996	3	54	102	133	113
1997	2	37	78	106	90
1998	3	43	86	128	107
1999	3	50	95	150	125
2000	4	57	105	166	139
2001	5	68	115	176	149
2002	5	71	120	179	152
2003	4	64	111	164	139
2004	2	52	96	147	123
2005	2	50	92	144	121
2006	3	48	87	137	115
2007	9	52	85	123	103
2008	2	41	71	110	90
2009	3	37	66	98	80

Tabell 1.5 Antal individer per tusen med sjukpenning i åldersgrupper 1995-2009. Kvinnor.

	Kvinnor				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	5	86	159	174	152
1996	3	67	135	157	135
1997	2	48	108	127	109
1998	3	53	118	156	132
1999	3	62	130	184	155
2000	5	70	145	205	173
2001	6	83	158	218	186
2002	6	86	165	222	189
2003	4	80	155	204	175
2004	3	66	136	184	156
2005	2	61	127	180	152
2006	3	56	120	171	144
2007	9	63	119	153	130
2008	2	47	98	137	113
2009	3	43	91	121	100

Tabell 1.6 Antal individer per tusen med sjukpenning i åldersgrupper 1995-2009. Män.

	Män				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	5	52	83	125	105
1996	3	41	70	110	92
1997	2	27	49	86	71
1998	3	33	55	101	83
1999	3	39	62	117	97
2000	4	45	66	128	106
2001	5	53	73	135	113
2002	4	56	77	138	115
2003	3	49	69	125	105
2004	2	39	58	110	92
2005	2	40	58	109	91
2006	3	39	56	104	86
2007	9	41	53	94	78
2008	3	35	46	83	68

2009	3	30	42	76	61
------	---	----	----	----	----

Tabell 1.7 Antal individer per tusen med sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Alla. (Bestånd i december)

	Samtliga				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	8	9	12	103	76
1996	8	9	12	102	76
1997	8	9	12	102	76
1998	8	10	12	100	76
1999	9	11	13	100	76
2000	10	11	14	102	78
2001	10	12	14	106	81
2002	11	13	16	112	86
2003	10	15	17	116	89
2004	6	17	19	122	94
2005	4	19	21	125	96
2006	4	21	22	124	95
2007	5	22	23	123	93
2008	5	22	22	118	89
2009	6	22	22	110	83

Tabell 1.8 Antal individer per tusen med sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Kvinnor. (Bestånd i december)

	Kvinnor				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	7	8	12	115	85
1996	7	8	12	115	85
1997	7	9	12	115	86
1998	7	9	13	114	86
1999	8	10	13	115	87
2000	8	11	14	119	90
2001	9	12	15	124	94
2002	10	13	17	132	101
2003	8	14	18	138	105
2004	6	16	20	148	113
2005	4	18	22	153	116
2006	3	20	23	151	115
2007	4	21	24	150	114
2008	4	21	23	144	109
2009	5	21	23	134	101

Tabell 1.9 Antal individer per tusen med sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Män. (Bestånd i december)

	Män				
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	Samtliga
1995	9	9	11	91	67
1996	9	9	11	89	67
1997	9	10	12	89	67
1998	9	11	12	87	66
1999	10	11	12	86	66
2000	11	12	13	87	67
2001	12	13	14	88	68
2002	13	14	15	92	71
2003	11	16	16	94	73
2004	7	18	18	98	76
2005	5	20	20	99	77

2006	5	21	20	97	75
2007	5	22	21	96	74
2008	5	23	21	92	71
2009	6	23	21	86	66

Tabell 1.10 Antal individer per tusen med nybeviljad sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Alla. (Årsvärde)

	Samtliga				Samtliga
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	
1995	2	1	2	9	7
1996	2	1	2	10	8
1997	2	1	2	9	7
1998	2	1	2	8	6
1999	3	1	2	9	7
2000	3	2	2	11	9
2001	4	2	2	13	10
2002	4	2	3	15	12
2003	2	3	3	15	11
2004	2	3	4	16	13
2005	2	3	3	13	10
2006	5	3	3	10	8
2007	6	4	3	10	8
2008	6	3	2	7	6
2009	7	3	2	4	4

Tabell 1.11 Antal individer per tusen med nybeviljad sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Kvinnor. (Årsvärde)

	Kvinnor				Samtliga
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	
1995	1	1	2	10	7
1996	1	1	2	11	8
1997	2	1	2	10	7
1998	2	1	2	8	7
1999	2	2	2	10	8
2000	3	2	2	13	10
2001	4	2	2	15	12
2002	4	2	3	18	14
2003	2	3	3	17	14
2004	2	4	5	20	16
2005	2	4	4	16	13
2006	4	4	4	12	10
2007	5	4	4	11	9
2008	5	3	3	8	7
2009	6	3	2	4	4

Tabell 1.12 Antal individer per tusen med nybeviljad sjuk- och aktivitetsersättning i åldersgrupper 1995-2009. Män. (Årsvärde)

	Män				Samtliga
	16 - 19 år	20 - 24 år	25 - 29 år	30 - 64 år	
1995	2	1	1	9	7
1996	2	1	1	10	7
1997	2	1	1	8	6
1998	3	1	1	7	5
1999	3	1	1	8	6
2000	3	2	2	9	7
2001	4	2	2	11	8
2002	4	2	2	12	10

2003	2	3	2	12	9
2004	2	3	3	13	10
2005	3	3	3	10	8
2006	6	3	3	8	7
2007	7	3	3	8	7
2008	7	3	2	6	5
2009	8	3	2	3	3

2. Unga föräldrars ekonomiska situation

Denna indikator beskriver den ekonomiska situationen för unga med och utan barn. Detta görs på tre sätt: 1) andelen med låg ekonomisk standard och medianen av ekonomisk standard i åldersgrupper; 2) andelen med låg ekonomisk standard och medianen av ekonomisk standard bland 20-29 åringar födda utomlands och i Sverige efter hushållstyp; 3) den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet och den ekonomiska familjepolitikens betydelse för 20-29 åringar uppdelade efter olika hushållstyper. Indikatorerna redovisar uppgifter från 2001 och 2009, vilket ger en uppfattning om utvecklingen.¹

Vid en jämförelse visar det sig att 20-29 åringarnas disponibla inkomst per konsumtionsenhet är lägre än äldre åldersgruppers. Dessutom är andelen med låg ekonomisk standard, det vill säga att den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet understiger 60 procent av medianen av disponibel inkomst för samtliga individer, högre bland 20-29 åringar än bland andra åldersgrupper (tabell 2.1).

År 2009 beräknas mer än var femte, 22 procent, av samtliga 20-29 åringar ha låg ekonomisk standard. Motsvarande andel för hela befolkningen är 13 procent. Bland ensamstående unga med barn beräknas tre av fyra, 76 procent, ha låg ekonomisk standard. Motsvarande andel bland sammanboende utan barn och kvarboende unga (som bor ihop med sina föräldrar) ligger runt 10 procent. Även i gruppen unga ensamstående utan barn fanns en stor andel med låg ekonomisk standard, 30 procent. Ungefär hälften av dessa är studerande. Bland unga sammanboende ökar andelen med låg ekonomisk standard med antalet barn som ingår i hushållet, från 11 procent bland sammanboende utan barn till 27 procent bland sammanboende med två eller flera barn.

Mellan 2001 och 2009 har andelen 20-29 åringar med låg ekonomisk standard ökat från 12 till 22 procent. Ökningen var särskilt kraftig bland unga som bor själva. Den största ökningen beräknas bland ensamstående unga med barn, där andelen med låg ekonomisk standard ökade från 19 till 76 procent.

¹ Den främsta orsaken till att 16-19 åringar inte finns med i denna redovisning är att det finns väldigt få föräldrar i dessa åldrar.

Tabell 2.1. Andel med låg ekonomisk standard (under 60 procent av medianen för samtliga) och medianen av ekonomisk standard (2009 års prisnivå) efter ålder och hushållstyp 2001 och 2009.

	<i>Andel med låg ekonomisk standard (Procent)</i>		<i>Medianen av ekonomisk standard (Tusental kronor)</i>	
	<i>2001</i>	<i>2009</i>	<i>2001</i>	<i>2009</i>
<i>20-29 åringar</i>				
Ensamstående utan barn	21	30	133	154
Ensamstående med barn	19	76	111	97
Sammanboende utan barn	4	11	204	226
Sammanboende med ett barn	7	17	152	174
Sammanboende med två eller flera barn	12	27	130	150
Kvarboende	4	10	186	216
Samtliga 20-29 åringar	12	22	154	178
<i>30-49 åringar</i>				
Ensamstående utan barn	11	16	164	207
Ensamstående med barn	13	32	119	135
Sammanboende utan barn	3	6	235	271
Sammanboende med ett barn	4	8	180	220
Sammanboende med två eller flera barn	7	10	151	191
Samtliga 30-49 åringar	7	12	163	200
<i>50-64 åringar</i>				
Ensamstående utan barn	9	14	158	194
Ensamstående med barn	8	24	134	155
Sammanboende utan barn	3	4	223	283
Sammanboende med ett barn	4	7	189	238
Sammanboende med två eller flera barn	7	14	162	200
Samtliga 50-64 åringar	5	8	200	246
<i>65 år och äldre</i>				
Ensamstående	20	17	112	135
Sammanboende	5	4	150	193
Samtliga 65 år och äldre	12	9	130	167
Samtliga personer i barnhushåll	9	12	166	202
Samtliga personer i hushåll utan barn	8	15	149	184
Samtliga personer	9	13	155	192

Källa: Hushållens ekonomi

Utrikes födda 20-29 åringar beräknas ha lägre disponibel inkomst per konsumtionsenhet än 20-29 åringar födda i Sverige under 2009, 133 000 kronor jämfört med 185 000 kronor. Skillnaden är relativt stor och gäller oberoende av hushållstyp. Andelen med låg ekonomisk standard är mer än dubbelt så hög bland 20-29 åringar födda i utlandet, jämfört med 20-29 åringar födda i Sverige, 44 procent jämfört med 18 procent. I gruppen utrikes födda med barn hade över hälften låg ekonomisk standard år 2009. I jämförelse med 2001 ökade andelen med låg ekonomisk standard 2009 bland såväl utrikes som inrikes födda unga (tabell 2.2).

Tabell 2.2. Andel med låg ekonomisk standard (under 60 procent av medianen för samtliga) och medianen av ekonomisk standard (2009 års prisnivå) bland 20-29 åringar födda utomlands och i Sverige efter hushållstyp 2001 och 2009.

	<i>Andel med låg ekonomisk standard (Procent)</i>		<i>Medianen av ekonomisk standard (Tusental kronor)</i>	
	<i>2001</i>	<i>2009</i>	<i>2001</i>	<i>2009</i>
<i>Födda i utlandet</i>				
Utan barn	30	42	131	140
Med barn	41	59	102	108
Kvarboende	11	25	146	164
Samtliga	28	44	128	133
<i>Födda i Sverige</i>				
Utan barn	14	22	157	179
Med barn	6	16	139	169
Kvarboende	3	8	190	222
Samtliga	10	18	157	185

Källa: Hushållens ekonomi

Den ekonomiska familjepolitiken är av betydelse för relativt få unga i åldern 20-29 år. Av nära 1,1 miljon unga beräknas 180 000 – eller 17 procent – ha barn 2009. Detta är något färre än de 240 000 som fortfarande bor med sina föräldrar, och betydligt färre än de 660 000 som lämnat föräldrahemmet, men inte skaffat barn.

Av de unga som flyttat hemifrån beräknas majoriteten, 490 000, vara ensamstående och av dessa beräknas en mycket liten grupp ha barn, cirka 20 000. Ungefär 100 000 beräknas vara sammanboende med ett barn. Cirka 60 000 av 20-29 åringarna hade år 2009 två eller flera barn (Diagram 2.1).

I diagrammet är disponibel inkomst per konsumtionsenhet uppdelad i fem delkomponenter; faktorinkomst, transfereringar som inte tillhör den ekonomiska familjepolitiken (övriga transfereringar) och tre komponenter för transfereringar som tillhör den ekonomiska familjepolitiken; generella bidrag, försäkring och behovsprövade bidrag. En person kan erhålla flera av familjepolitikens förmåner samtidigt, till exempel barnbidrag och bostadsbidrag.

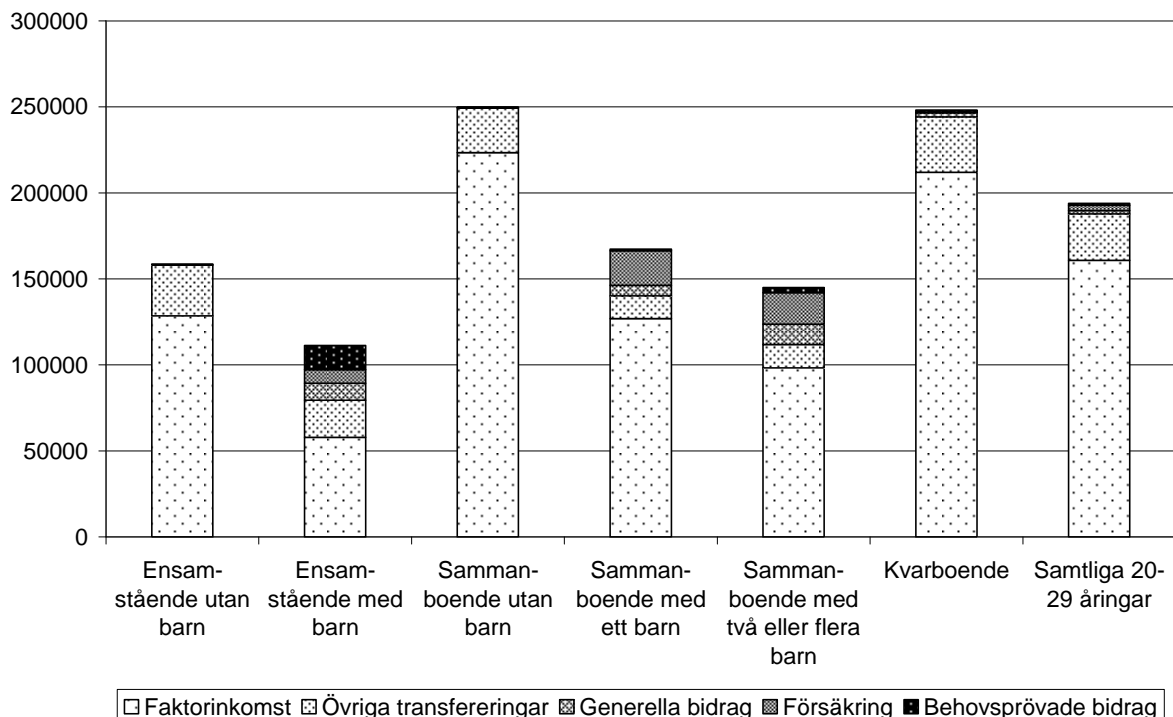
Vid en jämförelse av den ekonomiska standarden för unga i olika hushållstyper visar det sig att ensamstående med barn beräknas ha lägst disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Bland sammanboende beräknas unga utan barn högst

disponibel inkomst per konsumtionsenhet, följt av sammanboende med ett barn. De kvarboende beräknas ha en disponibel inkomst per konsumtionsenhet nästan lika hög som sammanboende utan barn, men deras ekonomiska standard beräknas till stora delar beroende av andras (läs föräldrarnas) inkomster.

Resultaten följer i stort de mönster som finns för samtliga hushåll. Sammanboende har högre disponibel inkomst per konsumtionsenhet än ensamstående och hushåll utan barn har högre ekonomisk standard än hushåll med barn. Den ekonomiska sårbarheten ökar med antalet barn som finns i hushållet.

Under de senaste decennierna har de ungas utbildningstid förlängts och etableringen på arbetsmarknaden har förskjutits längre upp i åldrarna. De ungas ekonomiska standard påverkas till stor del av vilken anknytning personerna i hushållet har till arbetsmarknaden. Hushåll med svag anknytning till arbetsmarknaden har låg arbetsinkomst och låg disponibel inkomst per konsumtionsenhet, medan det motsatta gäller för hushåll med stark anknytning till arbetsmarknaden.

Diagram 2.1. Disponibel inkomst per konsumtionsenhet samt den ekonomiska familjepolitiken uppdelat efter individer i olika hushållstyper, 20-29 år, genomsnitt kronor per år. Framskrivet med FASIT.

Källa: Hushållens ekonomi

3. Åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor

Försäkringskassan redovisar ett sammantaget mått kallat ohälsotalet för den ersatta ohälsan i form av utbetalda dagar med sjukpenning och sjuk- och

aktivitetsersättning². Under senare år har ohälsotalet minskat men minskningstakten har varit betydligt långsammare i gruppen under 30 år jämfört med övriga. De ungas sjunkande ohälsotal speglar en minskning av antalet personer med sjukpenning. Andelen unga med aktivitetsersättning har däremot fortsatt öka.

3.1 Översynen av aktivitetsersättningen

Aktivitetsersättningen infördes år 2003. Syftet var att den skulle ge unga, som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har en nedsatt arbetsförmåga, möjlighet att ta del av olika aktiviteter för att kunna få prova och utveckla sin prestationsförmåga som på sikt skapade möjligheter till rehabilitering och arbetsförmåga. Försäkringskassan har i flera rapporter pekat på en utveckling av aktivitetsersättningen som inte varit helt förenlig med lagstiftarens intentioner med ersättningen.

Antalet ungdomar som beviljats ersättningen på grund av förlängd skolgång har ökat kraftigt sedan aktivitetsersättningen infördes. Idag står aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång för hälften av det totala nybeviljandet. Försäkringskassans rapport "Förlängd skolgång – en ny väg in i aktivitetsersättningen" (Försäkringskassan Redovisar 2007:7) pekar på att möjligheten att beviljas aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång har blivit en ny väg in i aktivitetsersättningen. Omkring en tredjedel beviljades aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga efter avslutad period med förlängd skolgång.

Utflödet från aktivitetsersättningen har historiskt sett varit litet och det är av stor vikt att alla möjligheter att hitta en plats på arbetsmarknaden är uttömda innan aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga beviljas (Försäkringskassan Redovisar 2007:7).

I december 2007 tillsatte regeringen en utredning med uppdraget att göra en översyn av aktivitetsersättningen som lämnade sitt slutbetänkande "Brist på brådska" (SOU 2008:102) i slutet på november 2008. Utredningen förslög att aktivitetsersättning vid förlängd skolgång inordnas i studiestödssystemet. Försäkringskassan instämde, i sitt remissvar, i utredningens förslag när det gäller förlängd skolgång och ansåg vidare att utredningens generella slutsats att det arbetsmarknadspolitiska stödet för unga med funktionsnedsättning bör stärkas och tydliggöras är bra.

3.2 Handlingsplanssamverkan inom rehabiliteringsområdet

Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen har sedan 2003 upprättat en nationell handlingsplan för samverkan inom rehabiliteringsområdet. Syftet med denna finansiella samordning är att fler individer ska återfå arbetsförmågan och få ett arbete. En av de definierade och prioriterade målgrupperna i samverkan är unga arbetslösa med aktivitetsersättning. Totalt utgör de cirka fyra procent av alla som ingår i handlingsplanssamverkan.

²[1] I måttet ingår även utbetalda dagar med arbetsskadesjukpenning och rehabiliteringspenning.

Det nationella målet för samverkan är att minst 40 procent av deltagarna, 12 månader efter påbörjad insats har ett arbete eller börjat en utbildning. Resultat från 2009 visar att målet närapå uppfylldes för gruppen unga i och med att 37 procent av de knappt 680 unga arbetslösa med aktivitetsersättning som deltog i samverkan hade ett arbete eller påbörjad utbildning vid mättillfället.